

חברי המערכת

יוסי אברהם, ברוך אברהמי, אפרים אברמזון, שמשון אטינגר, יוסף בן דוד, בנימין גבערינגברג, משה דרורי, חיים הלפגוט, שולמית וסקרוג, מאיר כהן, יעל כתבן, ברכיהו ליפשיץ, מירה לרנרנאור, אהרון נמדר, שלומית פבוגר, אורן פרסקי, יואל צור, מרדכי קרמניצר, דוד רוזנס, גבריאל שחטמן, הלל שמגר.

עורך: ברוך אברהמי

סגן עורך: חיים הלפגוט

מורה מייעץ: פרופסור י. זמיר

כתבי-יד יש לשלוח בארבעה העתקים למערכת "משפטים" הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית, הר הצופים, ירושלים

המערכת פתוחה לרשות הקהל בימים א-ה'
בשעות: 10-12 לפנה"צ
טל. (02)88201

אין המערכת מחזירה כתבי-יד שלא נתקבלו לדפוס

חוברת זו יוצאת לאור בתמיכת הקרנות להנצחת שמו
של אברהם רוזנטל ז"ל, ממוריה המחוננים של הפקולטה

תודתנו נתונה לפקולטה למשפטים, לשר המשפטים, ליושב ראש הוועד
הפועל של הסוכנות היהודית מר פינקוס, ללשכת עורכי הדין, לעיריית
ירושלים, להסתדרות הסטודנטים בירושלים, ולכל שאר האנשים והגופים
התומכים ב"משפטים".

דפוס אלפא, ירושלים

דבר העורך

הבו לנו פקולטה לעורכי דין

מן המפורסמות הוא, שבשיטת משפט כמו זו הנהוגה בארץ בה אין השופט שם עצמו פרקליטם של הצדדים, רמתו המקצועית של עורך הדין עשויה לקבוע לשבט או לחסד תוצאות מאבקו המשפטי של אדם. עצתו המשפטית של עורך הדין והדרך בה הוא מכלכל צעדי לקוחו יש בהם כדי לחרוץ גורל ממונו, כבודו או חרותו של אדם ומשום כך חשיבותם רבה. לא זו אף זו: סבך הדינים והמשפט הוא בבחינת גן נעול למי שאינו משפטן, ועלפי רוב אין הניקק לשרותי עורך-דין מסוגל להבחין בעצמו בין עצה טובה ומועילה לבין עצה אחתופל. זאת היא הסיבה לכך, שהאמון בשרותיו של עורך-דין הוא האמון בידע המקצועי שלו. הפקולטה למשפטים היא זו המופקדת על הקניית הידע המשפטי למי שעתידיים לשמש עורכי-דין ובכך היא נושאת באחריות ציבורית ראשונה במעלה. האומנם נותנת הפקולטה למשפטים בירושלים את הידע בתורת המשפט המכשיר את תלמידיה לשמש עורכי-דין?

הפקולטה למשפטים מחייבת את תלמידיה ללמוד את תורת המשפטים, מיסודות מדעי המדינה, אך אינה מלמדת נושאים חשובים כדיני מכרזים ורשוי. התלמיד בפקולטה חייב ללמוד יחסים ומוסדות בינ"ל אך נמנע ממנו, מן הסתם מחמת חוסר זמן, ללמוד דיני ביטוח לאומי. וכאילו לא די היה בשיעור על יחסים ומוסדות בינלאומיים חייב התלמיד לשוב ולמלא כרסו במגילות האו"ם בשיעור בשם משפט בינלאומי פומבי, שספק רב אם הוא משפט בכלל, בה בשעה שמחוסר זמן ניתן לו רק לטעום כזית מדיני חברות ודיני שותפויות. הלומד משפטים מוצא עצמו אנוס לשלב בתוכנית לימודיו מקצועות בחירה כלליים כמו קורסים במבוא לפסיכולוגיה, מבוא לסוציולוגיה, מבוא לכלכלה ומבוא לסטטיסטיקה. אך, שוב כנראה בשל חוסר זמן, לומד הוא בחטף נושאים חשובים כדיני ירושה ופוסח הוא כליל על פרקים חיוניים לעורך-דין כגון ערבות. חובה בפקולטה ללמוד משפט רומי, ובכלל זה תולדות האימפריה הרומית, דיני עבד ועוד מוסדות משפטיים שעברו מהעולם, בעוד שתחום המעסיק לא מעט עורכי-דין, כדיני תעבורה, הינו בבחינת בל יראה ובל ימצא בתוכנית הלימודים. בתוכנית הלימודים של שנת הלימודים החדשה התבשרנו על חידוש מבורך: הוספו מקצועות בחירה חדשים – דיני ביטוח ודיני הוצאה לפועל ופשיטת רגל. חסרונם של מקצועות אלה בשנים עברו היה בולט, ויש לקוות שהם יהפכו לדבר של קבע בעתיד וימצאו את מקומם הראוי בין מקצועות החובה. כל אלה אך דוגמאות שמסקנתן אחת: קורסים ושיעורים בלתי משפטיים או משפטיים למחצה תופסים מקומם של מקצועות משפטיים החשובים להכשרת עורכי-דין.

לא רק החומר הנלמד טעון שינוי. גם אופן הלימוד אינו מתאים ללמד פרחי עורכי-דין את תורת המשפט. תלמיד משפטים אינו מבקר במסגרת כלשהי במשך לימודיו בכית היוצר של המשפט ובזירת פעולתו של עורך הדין – בית המשפט. ביקורים מודרכים בבית המשפט צריכים למלא תפקיד שלא יכול להיות תחליף לו בשום תוכנית לימודים בתוך כתלי האר ניברסיטה. יש בהם כדי להקנות ידע רב בסדרי הדין ובדיני הראיות, ללמד את תורת הנאום, דרכי הטיעון המשפטי, תקירת עדים והבאת ראיות – תורה בלתי כתובה אך חשובה – ומעל לכל, בעזרתם יכולות התאוריות הנלמדות באולמות ההרצאות לקרום עור וגידים ולקבל לבוש מעשי. זאת ועוד: חלק ניכר מהשיעורים בפקולטה מתנהלים בדרך הרצאה בה נושא

המרצה באזני תלמידיו דברים מרשימוני, שהודפסו והופצו מכבר עליידי תלמידיו במידה כזו או אחרת של דיוק. יש מרצים החוזרים על אותו נוסח של הרצאות כמעט ללא שינוי במשך שנים רבות. אין תימה, איפוא, שכתלי אולמות ההרצאות רואים לא אחת פחות ממניין משתתפים בהרצאה. שיטת הוראה זו מותירה את התלמיד פסיבי ומייתרת במידה רבה את הצורך להשתתף בשיעורים. די לו, לתלמיד, לשנן את חוברת ההרצאות המודפסת ערב הבחינה וכל המרבה בשינון הרי ציונו משובח. מן הראוי שהמרצים יפקחו על ספרי ההרצאות שמוציאים לתלמידיהם ובכך ישפרו את רמתם, ימנעו מעצמם את הצורך לחזור כתקליט שחוק על אותן ההרצאות ויוכלו להקדיש זמנם להעמקת הדיון ולהרחבת היריעה בלימוד פרקים חשובים שמקוצר זמן אינם נלמדים. על השיעור להיות מנוהל כך שתלמיד יהיה בו חלק פעיל. בדרך זו יוכשר התלמיד לעבודה עצמאית, עיבוד חומר וחשיבה משפטית, ויבוא במגע ישיר עם המקורות המשפטיים והספרותיים בארץ ובעולם. חלקו הפעיל של התלמיד יכול לבוא לידי ביטוי בפתרון ארועים ובעיות, שילוב דיון עם התלמידים בהרצאה, ניהול משפטים מבוימים בכל המקצועות בהם יטלו חלק כל התלמידים בכל שנת המודים ובניסוח מסמכים משפטיים כחוזים וכתבי טענות. שטח אחרון זה של כתיבת מסמכים משפטיים מוזנח בלימודים בפקולטה במיוחד. מלאכה זו מעסיקה רבות את עורך הדין. חשיבותה היא לא רק בלימוד כללי הניסוח של מסמכים פרטיים – דבר שבשנה האחרונה נכלל במקצועות הבחירה בפקולטה והוא חידוש מבורך – אלא שהיא יכולה גם להיות מועילה מאוד כתרגיל מסכם ביישום חומר נלמד (הנלמד בדיני שותפויות יכול, לשם דוגמה, לבוא לידי ביטוי בניסוח הסכם שותפות). נחמה פורתא יש בכך כי קומץ מורים בפקולטה מעבירים את שיעוריהם בדרך נקייה ממרבית הפגמים המתוארים וראוי שדרכם תהווה דוגמה.

לא נעלמו מאתנו טענות אפשריות של המצדדים בשיטת ההוראה הקיימת: תוכנית הלימודים, יטענו הטוענים, באה להרחיב אופקיו של המשפטן כאדם משכיל מעבר לתחום הצר של אומנותו. יתר על כן: הפקולטה למשפטים לא רק מלמדת את עורכי הדין את מלאכתם אלא גם מקנה השכלה משפטית כללית לאלה שאינם רוצים לשלוח ידם בעריכת דין. הרצה להיות עורך־דין ישלים הכשרתו בזמן התמחותו ובניסיון עבודתו כעורך־דין. משל אומרים לו, לתלמיד הפקולטה, הא לך ראשית משנתך ואיך זיל גמור.

אין בידינו לקבל טענות אלה ודומה שהן דוקא מבליטות את ביקורתנו. אכן, כל דבר הנלמד נושא ברכה. ואולם אין הצדקה לכך שמקצועות כלליים ידחקו מקומם של מקצועות משפטיים באשר חשיבותם היחסית פחותה. זהו מעשה בלתי אחראי כלפי הציבור להעמיד לרשותו עורכי־דין בעלי אופקים וידע בסיסי בהילכות מדעים שונים אך שאינם שולטים באומנותם שלהם. כמו כן, יש, אמנם, לאפשר ללמוד משפטים למי שאינו מתעתד להיות עורך־דין ואין לבטל חשיבותה של הכשרת משפטיים לתפקידי מחקר, מינהל וחברה. אך צורך זה אינו מחייב ללמד את החפצים להיות עורכי־דין מקצועות כלליים כמקצועות חובה על חשבון הכשרה חיונית כמשפט נהג. אדרבא! יש לאפשר ללומדים משפטים שלא על־מנת להיות עורכי־דין להרחיב ולהעמיק בנושאים הבלתי מעשיים המעניינים אותם. אלא שבמקום ליצור שעטנז, שיש בו מזיגה של השלילה והסממנים הלא רצויים של כל מסלול, יופרדו המסלולים ולכל מטרה תותאם תוכנית ושיטת הוראה משלה ההולמים אותה, מבלי שמשלול אחד יכבד ויחבל בתברו. ולבסוף, הטענה שתקופת ההתמחות משלימה את כל החסר ומרפאת את כל הפגמים שהצבענו עליהם בהכשרת עורכי־דין איננה אלא היתממות והתעלמות מהדרך בה מתבצעת ההתמחות הלכה למעשה. לקווי ההתמחות בארץ אינם נושא לרשימה זו ולא נתעכב עליהם כאן. ואולם גם התמחות כהלכתה אינה מיועדת לסתום את החלל עליו הצבענו ואינה יכולה לעשות זאת. על הפקולטה למשפטים להקנות את הידע בתורת המשפט הנחוץ לעורכי־דין ולהתמחות עדיין נותר התפקיד החשוב לאמן את המתמחה להשתמש בתורה לצרכי החיים. ההתמחות גם אינה ערוכה באופן שאפשר יהיה לראות בה השלמת הידע בחומר הלימודים: היא נעשית ללא פיקוח, אין בה שיטה ותוכנית, והיא מתנהלת לפי צרכי העבודה שהם מקריים. על־פי רוב יהפוך המתמחה לעורך־דין בישראל שהידע המקצועי שלו לוקה בחסר רב, ועל הסכנה במצב זה והנזק שנגרם לציבור הצבענו בפתח דברינו. שיטת הלימוד הנוכחית מביאה לכך, שעורך הדין הצעיר צריך ללמוד מנסיונו ומעבודתו.

גם אם יצליח בכך, והדבר מוטל בספק, הדרך היא דרך פסולה. הנסיון הוא אומנם מורה מצויין אך שכר הלימוד הוא גבוה מאוד ואין זה הוגן לדרוש מציבור הקוחות לשלמו. רשימתנו זו היא רשימת ביקורת ובתור שכזאת אין היא מתיימרת לתת תמונה כללית ומאוזנת על הלימודים בפקולטה למשפטים אלא מתכוונת לעורר, להביא לתשומת הלב ליקויים ולהעלות נושאים לדיון. מקווים אנו כי נצליח בכך והיה זה שכרנו. יכולים אנו גם לציין בסיפוק שבכמה מהנושאים נשוא רשימתנו השתנו פני הדברים לטובה בשנים האחרונות. ברשימתנו זו השתדלנו להצביע על המרובה הטעון עדיין שיפור. "אדם קרוב אצל עצמו" וכשיממה זו עסקנו בלימודים בפקולטה למשפטים בירושלים, אך אין ללמוד מכך שהמצב בנושא אצל חברת התל-אביבית טוב יותר. ואחרון: יסלחו נא לי מודי כי דיברתי בצר לי.

ברוך אברהמי

עורך
